

Willy Mullens en zijn Residentie Bioscoop

eindwerkstuk

Lotte Eppink

3351122

Docent: André van der Velden

8 april 2012

Inhoudsopgave

Inleiding	p 3
Neutraliteit tijdens de Eerste Wereldoorlog en neutraliteit in de bioscoop	p 4
Willy Mullens	p 5
Programmeringonderzoek	p 6
<i>Films</i>	p 6
<i>Advertenties</i>	p 8
Conclusie	p 11
Bronnenlijst	p 13
Bijlage	p 15

Inleiding

Nederland was gedurende de Eerste Wereldoorlog neutraal. Dat nam niet weg dat oorlogvoerende landen wel invloed wilden uitoefenen op de publieke opinie van neutrale landen, onder andere door het laten vertonen van propagandafilms. Hoewel er wel censuur was op deze films, stelden de vertoningen ervan de neutraliteitspositie op de proef.¹ Elke gemeente moest zelf bepalen wat wel en niet door de beugel kon. Zo kon een film in de ene stad verboden worden en in de andere niet.² Vanuit de filmvakbladen werd ook invloed uitgeoefend om neutraal te blijven. Zo schreef *de Kinematograaf* in 1915: *Met terzijde-stelling van alle persoonlijke gevoelens welke een filmverhuurder, resp. filmexploitant voor deze of gene der strijdende volken mocht koesteren, hebben deze personen toch allereerst te bedenken dat zij in een neutraal land leven, waar, op bovendien dringend verzoek van onze Regeering, door alle bewoners er naar gestreefd moet worden, dat geen der oorlogvoerende landen, door zekere uitingen of betoogingen in hun gevoelens jegens ons zouden kunnen worden gekwetst.* Ook kwamen er oproepen om de bioscoopjournaals zo neutraal mogelijk te houden.³

Mijn onderzoek gaat over de Residentiebioscoop in Den Haag die op de Kettingstraat 12 gevestigd was. De bioscoop heeft bestaan van 6 december 1912 tot november 1925. De eigenaar was Willy Mullens (1880-1952). Hij exploiteerde vanaf het begin van de twintigste eeuw tot 1911 samen met zijn broer Bernard de reisbioscoop Alberts Frères. De broers werden gezien als de belangrijkste filmvertoners van Nederland. Mullens begon na de stop van de reisbioscoop zijn eigen vaste bioscoop, de Residentie Bioscoop, in Den Haag. Hij begon ook met het produceren van films.⁴

Gedurende de Eerste Wereldoorlog kwam er kritiek op Mullens. Door de linkse pers werd hij bekritiseerd vanwege zijn relatie met nationale pressiegroepen, het (vermeende) feit dat hij partij trok voor de Engelsen en omdat hij het Engelse Imperialisme aanhing.⁵ Aan de andere kant werd Mullens ook geprezen voor zijn diensten voor de neutraliteitspolitiek.⁶ Deze tegenstrijdige berichten heb ik van Klaas de Zwaan, promovendus verbonden aan de universiteit van Utrecht, gekregen om verder te onderzoeken.⁷ De Zwaan schrijft zijn proefschrift over hoe film en bioscoop een rol hebben gespeeld in *nation-building* strategieën en het voeden van een verbeelde Nederlandse identiteit en gemeenschap. Hij wil hiervoor meer weten over de (vermeende) partijdigheid van Mullens en zijn Residentie Bioscoop om te bepalen hoe neutraal Mullens nu eigenlijk was? Mijn hoofdvraag luidt daarom als volgt.

In hoeverre kan de Residentie Bioscoop van Mullens als neutraal worden gezien en hoe gebruikte Mullens (buitenlandse) oorlogsfilms om zijn eigen theater en overtuiging te profileren?

Ik ga om deze vraag te kunnen beantwoorden een programmeringonderzoek doen. Om dit onderzoek uit te kunnen voeren is informatie nodig over de programmering. De Nederlandse titels van de films die in de Residentie Bioscoop draaiden staan op cinemacontext, maar wat voor films dit zijn of welke herkomst ze hebben staat er verder niet. Dit moet worden uitgezocht, omdat dit van belang is voor een beeld van de neutraliteit van de bioscoop. Ook heb ik voor het onderzoek advertenties van de bioscoop nodig, omdat aan de hand daarvan beoordeeld kan worden of Mullens op bepaalde films meer nadruk legde dan op andere, of dat de advertenties van oorlogsfilms er anders uitzagen. Deze advertenties haal ik uit het digitale krantenarchief van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

---

¹ Wouter Groot, K. Dibbets, "Welke Slag aan de Somme? Oorlog en neutraliteit in de Nederlandse bioscopen 1914-1918" *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 4 (2010): 509.

² Ibidem, 511.

³ Ibidem, 511.

⁴ Eye film instituut, "Willy Mullens" [2011] *Eye film instituut Nederland* - 17-02-2012 <http://www.filminnederland.nl/persoon/willy-mullens>

⁵ Anonymus. "Oorlogs-Film." *De Tribune* 9 (15-07-1916):1.

⁶ Anonymus. "Nederland en de oorlog. Regeeringsfilm leger en vloot." *Nieuwe Rotterdamsche Courant* (10-01-1917):1.

⁷ Anonymus, "Klaas de Zwaan." [2012] *Universiteit Utrecht* - 02-04-2012. <http://www.uu.nl/gw/medewerkers/KdeZwaan/0>

Het onderzoek is als volgt opgebouwd. Allereerst een indruk van de neutraliteit tijdens de Eerste Wereldoorlog, mede met betrekking tot de bioscopen. Dan een schets van Willy Mullens. Vervolgens het programmeringonderzoek waarbij ik eerst inga op de films die hij vertoonde, welke herkomst ze hadden en daarna op de advertenties van de bioscoop. Tot slot de conclusie met daarbij het antwoord op de hoofdvraag.

Neutraliteit tijdens de Eerste Wereldoorlog en neutraliteit in de bioscoop

Nederland was ten tijde van de Eerste Wereldoorlog een neutraal land en werd ook op deze manier aangesproken.⁸ Nederland profileerde zich tijdens de oorlog als een zwakke staat die belang had bij het neutraliteitsprincipe.⁹ Dat Nederland erin slaagde haar neutraliteit te handhaven had drie redenen. Allereerst waren er de succesvolle diplomatie en de onderhandelingen door de regering met de oorlogvoerende partijen (vooral Engeland en Duitsland). Ten tweede de manier hoe de voor- en nadelen van de neutraliteit werden bekeken door de oorlogvoerende landen was bepalend voor het behouden van de neutraliteit. Als derde speelde mee dat de Nederlanders zelf door hun wijze van mobilisering van hun strijdkrachten aan neutraliteitsbescherming deden.¹⁰ De neutrale landen werden door de oorlogvoerende landen bekeken als potentiële vijanden dan wel als potentiële medestrijders. De neutralen kregen bovendien een functie in de internationale publieke sfeer. Ze werden aangesproken door de niet neutrale landen als onpartijdige jury of morele arbiters in het conflict. De oorlogvoerende landen trokken de neutrale landen bovendien mee in de culturele strijd die met pamfletten, redevoeringen en sensationele berichtgeving werd gevoerd.¹¹

De Nederlandse filmindustrie veranderde gedurende de Eerste Wereldoorlog. In 1914 werd de Nederlandsche overzeese trust maatschappij (NOT) opgericht. De NOT moest de handel controleren en gaf vergunningen af voor im- en export naar en vanuit Nederland. Ook de import van films, filmapparatuur en filmreclamemateriaal kwam onder controle van de NOT te staan. Doordat de im- en export van Nederland zo streng werd gecontroleerd veranderde de Nederlandse filmindustrie. Door de strenge controle van de NOT kwamen er aanvoerproblemen en daardoor ontstond een gebrek aan nieuwe films. Om deze reden werden oude films opnieuw uitgebracht. Niet alle films die toentertijd langer dan een week zijn vertoond waren dus succesvolle films. Aan de andere kant hadden de aanvoerproblemen ook een positieve kant. Ze stimuleerden de opkomst van de Nederlandse filmindustrie.¹²

De veranderende filmindustrieën in het buitenland oefenden ook invloed uit op de Nederlandse filmindustrie. Brussel verdween als distributie centrum voor Nederland en in Duitsland verdwenen er ook distributie bedrijven. Het werd voor Nederland stukken moeilijker om nog films uit het buitenland te krijgen. Het buitenland hield het filmaanbod en de situatie van de Nederlandse bioscopen nauwlettend in de gaten. De oorlogvoerende landen probeerden Nederland te beïnvloeden. In de eerste twee jaren van de oorlog deden ze dit vooral door propaganda op papier. Na deze twee jaar kwamen er ook propagandafilms op de Nederlandse markt.¹³ Deze films kwamen voornamelijk uit Engeland en Duitsland. In 1916 kwamen de Britten met de eerste propaganda films, daarna volgde Duitsland. De Duitsers hadden er de Bild- und Filmamt (Bufa) voor opgericht. De Bufa richtte zich op het beïnvloeden van de publieke opinie van neutrale landen, zoals Nederland. In 1918 ging de Bufa ten onder in Nederland.¹⁴

---

⁸ Ismee Tames, *Oorlog voor onze gedachten, oorlog, neutraliteit en identiteit in het Nederlandse publieke debat 1914-1918* (Hilversum: Verloren, 2006): 14.

⁹ Maartje M Abbenhuis, *The Art of Staying Neutral, The Netherlands in the First World War, 1914-1918* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006): 24.

¹⁰ Ibidem, 25.

¹¹ Ismee Tames, *Oorlog voor onze gedachten, oorlog, neutraliteit en identiteit in het Nederlandse publieke debat 1914-1918* (Hilversum: Verloren, 2006): 14.

¹² Ibidem, 247-250.

¹³ Ivo Blom. " Business as usual? Filmhandel, bioscoopwezen en filmpropaganda in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog." *Leven naast een catastrofe*. Red. Hans Binnenveld, Martijn Kraaijestein, Marja Roholl, ed. Hilversum: Verloren, 2000. 135-136.

¹⁴ Ibidem, 139.

Willy Mullens

Voordat ik begin aan de programmering van de Residentie Bioscoop geef ik een korte biografische schets van Mullens. Mullens is geboren in 1880 in Den Haag en stierf in 1952. Mullens begon zijn loopbaan in het amusementsbedrijf op de Haagse kermis als levende kanonskogel. In 1897 werd hij hier ontslagen. Zijn moeder nam hem en zijn broer Albert toen mee naar Parijs. Hij maakte hier kennis met de kinematograaf. Met geld van zijn moeder kon hij toen bij Lumière filmpjes kopen. Deze vertoonde hij vervolgens op kermissen en andere drukke plaatsen tegen betaling.¹⁵ Samen met zijn broer vormde hij het duo de Alberts Frères. De broers besloten om met de gekochte filmpjes van Lumière rond te trekken. Dit hebben ze tot 1911 gedaan.¹⁶ Terwijl ze samen nog rondtrokken met hun filmpjes, waren ze beiden al bezig met vaste bioscopen. Zo richtte Mullens in 1912 de Residentie Bioscoop op. Hij noemde zichzelf hier nog wel de Albert Frères, al werkte hij niet meer samen met zijn broer. Behalve dat Mullens films vertoonde maakte hij zelf ook films. Hij deed toen zowel de cameravoering, de regie als de productie.¹⁷ Toen de oorlog uitbrak ging Mullens meermalen naar België om filmbeelden te maken van voorbijtrekkende groepen en zelfs oorlogscènes.¹⁸ Mullens was een liberaal.¹⁹

Gedurende de Eerste Wereldoorlog heeft Mullens 92 films gemaakt.²⁰ Hiervan zijn de genres moeilijk te achterhalen, maar vermoedelijk zijn er vijftien oorlogsfilm. Één hiervan is de *LEGER EN VLOOT* film uit 1917.

Mullens werd, zoals in de inleiding al is genoemd, bekritiseerd, omdat hij een relatie had met nationale pressiegroepen en omdat hij partij trok voor de Engelsen. In een artikel uit *de Tribune* van 15-07-1916 wordt Mullens samen met zijn broer ervan beschuldigd entente films te exploiteren waarmee ze geld verdienen. Mullens en zijn broer zouden de Residentie Bioscoop in dienst stellen van handelsreclame in het algemeen. Vervolgens wordt er in hetzelfde artikel gezegd dat hij met deze films de bevolking zou beïnvloeden met het Engelse imperialisme. Dit doordat er indirect nationalisme in de film werd aangewakkerd (over welke film het gaat komt niet naar voren in het artikel). Mullens speelt het slim volgens *de Tribune*, omdat hij de film eerst aan de elite en de machtige mensen van het land laat zien. Zij brengen vervolgens de ideeën van de film over naar de tweede- en derde-rangs burgers. Op deze manier krijgt het hele volk de ideeën van het Engelse imperialisme mee. De film is volgens het artikel bedoeld om heel Nederland te militariseren.²¹ In het hele artikel zit een negatieve ondertoon. *De Tribune* is duidelijk niet onder de indruk van Mullens. Een ander punt waar Mullens ook veel kritiek op kreeg was zijn regeringsfilm *LEGER EN VLOOT*. Kritiek kwam van de linkse zijde, waar men het militaristische karakter van de film afwees. In Amsterdam werd door antimilitaristen tegen de 'moordenaarsfilm' gedemonstreerd. In Leeuwarden protesteerde de SDAP-fractie in de gemeenteraad tegen de vertoning van de film voor schoolkinderen.²²

Behalve negatieve waren er ook positieve berichten over Mullens en zijn *LEGER EN VLOOT* film. Dit blijkt uit een krantenartikel in de liberale *Nieuwe Rotterdamsche Courant*. Hierin wordt uitgelegd dat de film is gemaakt in opdracht van de minister van oorlog, Nicolaas Bosboom. De koningin,

¹⁵ Anonymus, "Fransch Heertje zonder pantalon aan het strand te Zandvoort (July 21, 1905)." [2001] *Internet Archive* - 10-03-2012 <http://www.archive.org/details/heertje-zonder-pantalon>

¹⁶ Oers, H. "Alberts Frères Sprekende bioscope." [2011] *Kermishistorie* - 17-02-2012. http://www.kermishistorie.nl/html/sprekende_bioscope.html

¹⁷ Eye film instituut. "Willy Mullens." [2011] *Eye film instituut Nederland* - 17-02-2012. <http://www.filminnederland.nl/persoon/willy-mullens>

¹⁸ L.A Rademakers, "Gouden jubileum van Willy Mullens en 50 jaar cinematografie in Nederland" 27-11-1949.

¹⁹ Anonymus, "HOLLAND NEUTRAAL: De leger- en vlootfilm uit 1917 De film waarmee het nieuwe medium doorbrak in Nederland" [2007] *Geschiedenis 24* - 25-02-2012. <http://www.geschiedenis24.nl/nieuws/2007/december/HOLLAND-NEUTRAAL-De-leger-en-vlootfilm-uit-1917.html>

²⁰ Eye film instituut. "Willy Mullens." [2011] *Eye film instituut Nederland* - 17-02-2012. <http://www.filminnederland.nl/persoon/willy-mullens>

²¹ Anonymus, "Oorlogs- Film" *De Tribune* 9 (15-07-1916):1.

²² Anonymus, "HOLLAND NEUTRAAL: De leger- en vlootfilm uit 1917 De film waarmee het nieuwe medium doorbrak in Nederland" [2007] *Geschiedenis 24* - 25-02-2012. <http://www.geschiedenis24.nl/nieuws/2007/december/HOLLAND-NEUTRAAL-De-leger-en-vlootfilm-uit-1917.html>

officieren, militairen en de burgermeester van Den Haag waren zelfs aanwezig bij de première. Mullens hield er een allervriendelijkst praatje om de film te introduceren. Vervolgens wordt in het artikel gezegd dat het een film is die de moeilijke taak 'onzijdig blijven in de oorlog' laat zien. Zowel het leger als de Nederlandse burger komt aan bod. Volgens de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* is het een mooie film die de verschillende kanten van de oorlog goed weergeeft.²³

Bovenstaande informatie geeft aan dat er verschillende meningen over Mullens circuleerden. Dit roept vragen op betreffende zijn vermeende partijdigheid. Waarom zou Mullens partijdig zijn? Had hij er in commercieel opzicht wat aan, omdat hij er veel geld mee kon verdienen? Of was hij juist politiek geëngageerd en wilde hij zijn politieke ideeën met iedereen delen en aan iedereen overdragen? Dit zijn vragen die ik wil beantwoorden door middel van een programmeringonderzoek. Hier is misschien uit te halen wat voor films hij vertoonde en of hij inderdaad partij trok voor de Engelsen, zoals in *de Tribune* wordt gezegd.

Programmeringonderzoek

In het voorgaande is al informatie gegeven over de politieke situatie van Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog en is Mullens aan bod gekomen. Nu kan worden gekeken naar de programmering van zijn bioscoop. Hier maak ik een onderscheid tussen welke films werden vertoond en de advertenties voor de films. Mijn informatie voor dit programmeringonderzoek heb ik uit de kranten *Het Vaderland* en *De Haagsche Courant* en van de website *cinemacontext*. Voor het filmgedeelte van het programmeringonderzoek onderzoek ik de maanden oktober, december en februari van alle jaren van de Eerste Wereldoorlog. Voor het gedeelte advertenties in het onderzoek heb ik gekozen om uit ieder oorlogsjaar de eerste twee weken van de maanden oktober, december en februari te bekijken. Dit, omdat ik op deze manier binnen de beperkte hoeveelheid tijd die ik kan investeren toch een goed overkoepelend beeld krijg van de programmering. De bioscoop vertoonde in het zomerseizoen geen films, vandaar dat er geen zomermaand bij zit.²⁴

Films

Het programmeringonderzoek richt zich op het land van herkomst, het genre en de première datum van de films die Mullens vertoonde in zijn Residentie Bioscoop. Dit, om een beter beeld te geven van de politieke houding van de bioscoop. Aan de hand van de herkomst wil ik kijken of hij een speciale voorkeur heeft voor een land. Doormiddel van het genre kan ik zien wat voor films hij draaide en of hij daarmee misschien een politiek gekleurde boodschap overbracht. De première datum van de films neem ik ook mee. Dit, omdat ik dan kan zien of de Residentie Bioscoop een prominente bioscoop is geweest en of Mullens bijvoorbeeld steeds als eerste nieuwe oorlogsfilm uitbracht. In de bijlage is een schema te zien van alle films die Mullens in de door mij onderzochte periodes vertoonde in zijn Residentie Bioscoop.²⁵

Kijkend naar het land van herkomst van de vertoonde films valt niet te concluderen dat Mullens een uitgesproken pro-Engels politiek standpunt had. Op de volgende pagina is een schema te zien van de herkomst van de films die hij vertoonde. Dit zijn niet alle films uit de onderzochte periode, bij een aantal films is de herkomst niet te achterhalen. In totaal vertoonde hij 72 verschillende films tijdens de onderzochte periode. Van 59 films viel het land van herkomst te achterhalen.

²³ Anonymus, "Nederland en de oorlog. Regeeringsfilm leger en vloot" *Nieuwe Rotterdamsche Courant* (10-01-1917):1.

²⁴ *Cinemacontext*, "De Residentie Bioscoop" [N.B.] *cinemacontext* - 17-02-2012.

[http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-](http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?q1=residentie%20bioscoop;type=simple;rgn1=simple%20fields;tpl=details.tpl;g=ccc;xc=1;lang=nl;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccbioscoop;c=cccfilm;c=cccfilmvoorstelling;c=cccpersoon;c=cccrechtspersoon;cc=ALLSELECTED;view=reslist;sort=geen;fmt=long;page=reslist;size=1;start=1#target1)

[idx?q1=residentie%20bioscoop;type=simple;rgn1=simple%20fields;tpl=details.tpl;g=ccc;xc=1;lang=nl;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccbioscoop;c=cccfilm;c=cccfilmvoorstelling;c=cccpersoon;c=cccrechtspersoon;cc=ALLSELECTED;view=reslist;sort=geen;fmt=long;page=reslist;size=1;start=1#target1](http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?q1=residentie%20bioscoop;type=simple;rgn1=simple%20fields;tpl=details.tpl;g=ccc;xc=1;lang=nl;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccbioscoop;c=cccfilm;c=cccfilmvoorstelling;c=cccpersoon;c=cccrechtspersoon;cc=ALLSELECTED;view=reslist;sort=geen;fmt=long;page=reslist;size=1;start=1#target1)

²⁵ Bijlage.

Cinemacontext, "Filmvoorstellingen" [N.B.] *cinemacontext* - 17-02-2012.

[http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-](http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?lang=nl;type=boolean;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccfilmvoorstelling;rgn1=BiosId;q1=B000158)

[idx?lang=nl;type=boolean;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccfilmvoorstelling;rgn1=BiosId;q1=B000158](http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?lang=nl;type=boolean;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccfilmvoorstelling;rgn1=BiosId;q1=B000158) en Zie alle primaire bronnen uit de notenlijst van het krantenarchief den haag

Herkomst	Aantal
Duitsland	14
Frankrijk	12
Nederland	10
Amerika	8
Italië	6
Denemarken	4
Noorwegen	3
Zweden	2
Totaal	59

Te zien is dat de meeste films die hij vertoonde Duitse films waren. De beschuldigingen die Mullens kreeg dat hij pro-Engels was zijn hierbij opmerkelijk te noemen. Waarom zou hij dan zoveel Duitse films laten zien in verhouding met alle andere films en geen enkele Engelse film? Verder is te zien dat veel van zijn films uit Frankrijk kwamen, terwijl deze moeilijk te krijgen waren. Het kan zijn dat Mullens deze Franse films vanuit Engeland kreeg. Dit, omdat Engeland zo af en toe Franse films exporteerde.²⁶ Hier is alleen geen verdere informatie over. Op gebied van herkomst werd in ieder geval een gevarieerde selectie van films werd gedraaid. Niets duidt er op dat Mullens pro-Engels was.

De filmgenres zijn ook niet richtinggevend. Hieronder de tabel met de genres en de bijbehorende aantallen. Op cinemacontext worden vrij specifieke genre bepalingen van de films genoemd. Deze genres heb ik samengevoegd. In de tabel noem ik bij de algemene genres de specifieke benamingen tussen haakjes. Bij een aantal films is het genre niet te achterhalen. Er zijn echter vier films zonder genre waarvan de titel zo welsprekend is dat ik ze meegerekend heb bij de oorlogsfilms. De titels zijn: HET GEPANTSERDE GEWELF, DE BEWEEGBARE OORLOGSKAART, EEN SLACHTOFFER DER MOBILISATIE EN DE EXODUS DER FRANSCHEN EN BELGEN

Genres	Aantal
Komedie (komedie, sportkomedie)	11
Oorlog ('avontuur, drama, oorlog', oorlogsdrama, 'drama, oorlog', regeeringsfilm)	8
Drama ('drama, geschiedenis, roman')	3
Actie (actie)	2
Mysterie ('misdad, mysterie, horror', mysterie)	2
Animatie (animatie)	1
Voorlichtingsfilm (voorlichtingsfilm)	1
Truc (truc)	1
Reportage (reportage)	1
Avontuur (avontuur)	1
Onbekend	41
Totaal	72

De komedie heeft de overhand. Dit geeft een gemoedelijke indruk van de bioscoop.

Het idee dat Mullens pro-Engels was en zijn standpunt wilde uitdragen in de programmering van zijn bioscoop, zou doen verwachten dat hij veel en met name Engelse oorlogsfilms vertoonde. Dit is dus niet waar. Te zien is dat de films wat betreft genre een gevarieerde samenstelling hebben. De komedie wordt het meest vertoond en daarna oorlogsfilms. Hierbij moet dus wel rekening gehouden worden met het feit dat niet bij alle films een genre stond vermeld. Bij deze films kunnen nog extra

²⁶ Ivo Blom, " Business as usual? Filmhandel, bioscoopwezen en filmpropaganda in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog" *Leven naast een catastrofe*. Red. Hans Binnenveld, Martijn Kraaijestein, Marja Roholl, ed.(Hilversum: Verloren, 2000). 135-136.

komedies of andere films hebben gezeten, en er zijn vier films op hun overduidelijke oorlogstitel bij het genre 'oorlog' ingedeeld. Maar ondanks deze onzekerheid lijkt het genre van de films te onderbouwen dat de bioscoop een neutrale indruk maakt.

Het feit dat Mullens bij een aantal journalisten niet geliefd was, kan zijn omdat zij het vermoeden hadden dat Mullens onoirbaar aan zijn films kwam. Hij had een wel erg goedlopende bioscoop met vaak nieuwe première films.²⁷ Iets wat opmerkelijk was in de periode van de Eerste Wereldoorlog. Dat dit verkeerd viel bij een aantal journalisten is te concluderen uit het artikel uit *de Tribune* waar Mullens ervan wordt beschuldigd entente films te exploiteren. Hij zou samen met zijn broer zijn bioscoop in dienst stellen van handelsreclame in het algemeen. Vervolgens wordt er gezegd dat ze hier geld aan zouden verdienen.²⁸ Mogelijk was deze handel niet legaal. In tegenstelling tot Mullens zaten veel andere bioscopen in die tijd wel verlegen om films.²⁹ Van alle 72 films die hij tijdens de oorlog vertoonde waren er negentien première films. Hiervan zijn twee films van Mullens zelf, HOLLAND IN IJS en de LEGER EN VLOOT film. In de tabel hieronder staan de première films en hun genre.

genre	aantal
Animatie	1
Reportage	1
Komedie	3
Oorlog	4
Overig	10
Totaal	19

Dat van de negentien première films er vier oorlogsfilm zijn is niet bepalend voor het genre van première films. Er zijn immers ook drie komedie films in première gegaan.

Al met al is aan de hand van de films niet te zeggen dat Mullens een pro-Engels politiek standpunt had. De herkomst van de films geeft geen Engelse voorkeur aan, eerder een Duitse. De genres geven niet aan dat Mullens alleen oorlogsfilms vertoonde en ook bij de première films is geen voorkeur te ontdekken voor oorlogsfilms.

Advertenties

Een ander onderdeel van het programmeringonderzoek gaat over de advertenties. De advertenties komen, zoals eerder gezegd, uit de kranten *Het Vaderland* en *de Haagsche Courant*. *Het Vaderland* is een liberale krant en *de Haagsche Courant* is een neutrale krant.³⁰ In beide kranten staan advertenties van de Residentie Bioscoop op een pagina die vol staat met bioscoopadvertenties. In de door mij onderzochte dagen heb in totaal 154 advertenties gevonden. Hiervan staan er 114 in *het Vaderland* en 40 in *de Haagsche Courant*.

De advertenties uit beide kranten hebben verschillen en overeenkomsten met elkaar. Als eerste benoem ik de verschillen en daarna de overeenkomsten. Een verschil ligt bij het aantal advertenties. *Het Vaderland* heeft veel meer advertenties van de Residentie Bioscoop gepubliceerd, zowel in aantal als in variatie over de dagen. Zie de tabel op de volgende pagina.

²⁷ Cinemacontext, "Filmvoorstellingen" [N.B.] *cinemacontext* - 17-02-2012.

<http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib->

[idx?lang=nl;type=boolean;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccfilmvoorstelling;rgn1=Biosid;q1=B000158](http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?lang=nl;type=boolean;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccfilmvoorstelling;rgn1=Biosid;q1=B000158) en Zie alle primaire bronnen uit de notenlijst van het krantenarchief den haag

²⁸ Anonymus, "Oorlogs-Film" *De Tribune* 9 (15-07-1916):1.

²⁹ Ismee Tames, *Oorlog voor onze gedachten, oorlog, neutraliteit en identiteit in het Nederlandse publieke debat 1914-1918* (Hilversum: Verloren, 2006. 247-250.

³⁰ Anonymus, "De voornaamste dagbladen" [2006] *Politiek compendium* - 20-03-2012.

<http://www.politiekcompendium.nl/9351000/1f/j9vvh40co5zodus/vh4valstlyzt>

Dag van de week	Haagsche Courant	Vaderland
Maandag	2	18
Dinsdag		16
Woensdag	1	14
Donderdag	1	18
Vrijdag	13	21
Zaterdag	23	15
Zondag		2
Totaal	40	114

Te zien is dat de Residentie Bioscoop voornamelijk op de vrijdag en de zaterdag adverteert in *de Haagsche Courant* en soms op een andere dag. Wat niet in het schema te zien is, is dat de Residentie Bioscoop tot en met oktober 1916 alleen maar op de zaterdag adverteert in *de Haagsche Courant*.³¹ In *het Vaderland* staan bijna iedere dag advertenties van de Residentie Bioscoop, slechts af en toe wordt een dag overgeslagen Met uitzondering van de maand december 1917. Toen plaatste Mullens slechts vier advertenties in de krant.³² Een oorzaak hiervoor kan zijn dat de bioscoop in die maand ook maar twee films heeft vertoond in plaats van iedere week één of meer films. Om naar aanleiding van deze gegevens iets te zeggen over Mullens vermeende partijdigheid is lastig. Hij mag dan wel liberaal zijn, maar dat wil niet zeggen dat hij voornamelijk in liberale kranten zijn advertenties plaatste. Hiervoor zou ik meer vergelijkingsmateriaal met andere kranten moeten hebben waar hij ook in adverteerde.

Een ander verschil is het soort advertenties in beide kranten. Dit komt waarschijnlijk door het aantal advertenties van de bioscoop in de kranten. In *de Haagsche Courant* stond meestal alleen de bioscooppremière van die week. Het ging vaak om films die vrijdag of zaterdag werden gedraaid. Wat er verder die week in de bioscoop gebeurde is uit die advertenties niet te achterhalen. Uit de advertenties in *het Vaderland* is meer te achterhalen over wanneer de films werden vertoond in de bioscoop. In de advertenties staat per dag wat er wordt vertoond. Vaak twee dagen voordat er weer een nieuwe film in de bioscoop werd gedraaid, werd dit vermeld in een advertentie. Ook kwam het voor dat er, in het meest extreme geval, negen dagen achter elkaar ongeveer dezelfde advertenties in de krant stonden. Bijvoorbeeld bij de film WAPENS NEER uit 1916.³³ Uit de advertenties in *het Vaderland* is het verloop van de programmering beter te zien dan in *de Haagsche Courant*. In het onderzoeksgedeelte naar de films was wel te achterhalen wat de datum waarop dat een film in première ging bij de Residentie Bioscoop, maar door de advertenties is te achterhalen hoe vaak de films werden gedraaid. Echter een vast patroon voor wanneer en hoe lang Mullens zijn films vertoonde is niet te ontdekken. De ene keer vertoonde hij een film negen dagen en een andere keer twee dagen.

De overeenkomst tussen de advertenties in de kranten is als volgt. De lay-out van de advertenties is ongeveer gelijk. Mullens gebruikte vaak kolomvormige advertenties. Hierin zette hij meestal bovenaan de naam: Albert Frères, dan vrijwel altijd de naam Residentie Bioscoop. Hieronder de namen van de films met daaronder per week verschillende informatie. De bioscoopnaam, Albert Frères en de naam van de film zijn meestal dikgedrukt. De extra informatie is vaak kleiner geschreven. Mullens wisselt binnen een advertentie ook van lettertype. Zie een voorbeeld hiernaast.³⁴

De verschillen en overeenkomsten tussen de advertenties in beide kranten gaan over de frequentie en de vormgeving. Daarnaast is er ook wat op te merken

³¹ *Haagsche Courant*, okt-dec. 1914, jan-maart. 1915, okt-dec. 1915, jan-maart. 1916, okt-dec. 1916.

³² *Het Vaderland*, 01-09-1917 t/m 19-12-1917.

³³ *Het Vaderland*, 15-11-1916 t/m 08-02-1917.

³⁴ *Haagsche Courant*, 17-10-1914.

over de inhoud van de advertenties. De inhoud van de advertenties van de Residentie Bioscoop verschillen nogal van elkaar. Er zijn advertenties die alleen de naam en het telefoonnummer van de bioscoop bevatten, maar er zijn ook advertenties die delen van recensies over de film bevatten. Over het algemeen genomen staat er voornamelijk informatie in over de datum en tijd waarop een film wordt vertoond. Wanneer het gaat om de première van een film staat er vaak kort bij wat voor een film het is. Wat Mullens ook in zijn advertenties doet is klanten verleiden met speciale acties en het vermelden van details. Bijvoorbeeld een prijsverlaging van de kaartjes bij de laatste show of een mededeling dat het balkon al is uitverkocht. Een ander terugkerend aspect is dat Mullens het altijd meldt als hij zelf een film heeft gemaakt, er staat dan bij: actualiteitsopname van Willy Mullens.

Mullens heeft ook advertenties die wat betreft inhoud ingaan op de oorlog. Zo is er op 13 oktober 1914 een advertentie waarin Mullens zich aan het begin expliciet richt tot de Belgische vluchtelingen.³⁵ Hij laat deze avond de films DE VERRASSING DER ECHTSCHIEDING EN EEN HEER BOER HAD TWEE DOCHTERS zien. Ook kondigt hij aan dat bij een bezoek aan de film alle bezoekers een filmsouvenir krijgen. Hij probeert hiermee de Belgische vluchtelingen naar binnen te halen. Het kan zijn dat Mullens handig inspeelde op het feit dat er in Nederland veel Belgische vluchtelingen waren en hier geld aan wilde verdienen, maar het kan ook zijn dat hij hier zijn pro-Engelse kant liet zien en probeerde door Belgische vluchtelingen aan te spreken. Iets wat de Duitsers niet zouden waarderen.

Een andere manier waarop Mullens ingaat op de oorlog in zijn advertenties is door middel van oorlogsfilms. In totaal heeft Mullens zes oorlogsfilms vertoond in de door mij onderzochte periode. Deze films hebben samen een aandeel van 38 advertenties van de 154. Hier is niets pro-Engels uit te halen. De oorlogsfilm het GEPANTSERDE GEWELF krijgt bijvoorbeeld wel veel aandacht, maar zonder pro-Engelse teksten. Mullens noemt de avond waarop deze film wordt gedraaid de oorlogs-revue.³⁶ Mullens adverteert ook voor zijn zelfgemaakte oorlogscourant. Hij noemt de opnames buitengewoon actueel en interessant. Wat ook te zien is, is dat Mullens meer dan eens verschillende versies van DE BEWEGENDE OORLOGSKAART liet zien. Deze films zijn af en toe een hoofdact, maar komen vaak terug als een act bij andere films. Hij vertoonde deze oorlogskarten regelmatig. Dit duidt er op dat hij met de oorlog bezig was en dat het hem interesseerde.

Mullens heeft zelf ook oorlogsfilms gemaakt gedurende deze periode. Bijvoorbeeld de LEGER EN VLOOT film. Deze film krijgt niet veel aandacht in de advertenties, slechts vier advertenties in de door mij onderzochte periode worden aan de film besteed. Hieraan zijn twee conclusies te verbinden: hij adverteert niet vaker voor zijn eigen films dan voor andere en hij geeft deze film niet meer aandacht, ook al is het een oorlogsfilm was.

Een andere manier waarop Mullens de oorlog vertoont in zijn advertenties is door middel van aanprijzen van zijn eigen oorlogscourant. In totaal zijn in de door mij onderzochte periode drie verschillende oorlogscouranten geweest. Op 17 oktober 1914 verschijnt de eerste. Mullens geeft in de advertentie weer wat de inhoud is: *Het Duitse leger in Frankrijk. De Verdediging van Antwerpen en de dag van 9 oktober. Aan de Holl-Belg. grens.*³⁷ De tweede komt uit op 5 december 1914.³⁸ De derde oorlogscourant verschijnt op 3 december 1915 en gaat over het Duitse, Turkse en Oostenrijkse leger. De opnames hiervan komen uit België.³⁹ Het feit dat Mullens zijn eigen oorlogscourant maakte geeft aan dat hij geïnteresseerd was in de oorlog en hier druk mee bezig was. Hij had immers ook komedie films kunnen maken.⁴⁰ De onderwerpen van de oorlogscourant geven verder geen suggestie

---

³⁵ *Het Vaderland*, 13-10-1914.

Citaat: Vrijdag 16 October weldadigheidsvoorstelling ten bate der **Belgische vluchtelingen**. Opening der nieuwe serie no. 3. Een speciaal repertoire.. alle actualiteiten zullen eigen opnamen van Willy Alberts zijn. Als humoristisch gedeelte: De verrassingen der echtscheiding van Feydeau, gespeeld door Prince en een groot succes van Max Linders: " Een heer boer had twee dochters" men verwachtte tevens: **Een groote Attractie**??? Alle bezoekers van dien avond ontvangen een **Film Souvenir**. (Het dikgedrukte is ook dikgedrukt in de advertentie.)

³⁶ *Het Vaderland*, 7-10-1914.

³⁷ *Haagsche Courant*, 17-10-1914.

³⁸ *Haagsche Courant*, 5-12-1914.

³⁹ *Het Vaderland*, 3-12-1915.

⁴⁰ Eye film instituut, "Willy Mullens" [2011] *Eye film instituut Nederland* - 17-02-2012.
<http://www.filminnederland.nl/persoon/willy-mullens>

dat hij pro-Engels was. Geen enkel element wijst erop, dat hij Engeland ophemelt, of dat hij Duitsland in een negatief daglicht zet.

Opmerkelijk is dat naarmate de oorlog vorderde de advertenties van de bioscoop over het algemeen kleiner werden, met hier en daar een kleine uitschieter. Een concrete oorzaak hiervoor kan zijn dat naarmate de oorlog vorderde er papierschaarste was in Nederland. De kranten gingen hierdoor misschien zuiniger met hun papier om en de advertenties moesten daardoor misschien wat inschikken. Maar ook valt op dat hij niet of nauwelijks meer adverteert voor zijn oorlogskarten of zijn eigen oorlogscourant. In het begin van de oorlog lijkt hij actiever met de oorlog bezig dan aan het eind, dit concluderend naar aanleiding van zijn advertenties. Een andere reden dat hij hiervoor niet meer adverteerde kan zijn dat de oorlogsjournals door het publiek van Mullens als standaard beschouwd werden voor zijn programmering. Hij hoefde hiervoor dan niet meer iedere week te adverteren. Het kan ook nog zijn dat hij niet meer aangevallen wilde worden door de linkse pers vanwege zijn vermeende partijdigheid. Hij wilde daarom misschien minder nadruk leggen op zijn oorlogsfilm, om op deze manier weer in een beter daglicht te komen. Als laatste was het misschien omdat Mullens te druk bezig was met de *LEGER EN VLOOT* film. Hiervoor kreeg hij opdracht in augustus 1916 en de film kwam uit in januari 1917.⁴¹

Aan de hand van de advertenties is niet te zeggen dat Mullens pro-Engels was. Hij geeft geen speciale aandacht aan de Engelsen en er zijn geen provocerende berichten te zien in zijn advertenties. De advertenties waarin Mullens zijn oorlogsfilms of oorlogscouranten aanpreekt hebben ook niet de overhand. Wat betreft oorlogsinhoud zijn er ook geen schokkende advertenties. Wat wel provocerend opgevat kon worden zijn de oorlogscouranten die Mullens zelf maakte. De linkse pers kan dit hem wel kwalijk hebben genomen, omdat hij oorlog liet zien en de linkse pers antimilitaristisch was en niets met de oorlog te maken wilde hebben.⁴²

Conclusie

Na mijn onderzoek ben ik staat om antwoord te geven op de hoofdvraag:

In hoeverre kan de Residentie Bioscoop van Mullens als neutraal worden gezien en hoe gebruikte Mullens (buitenlandse) oorlogsfilms om zijn eigen theater en overtuiging te profileren?

Door de uitkomsten van het programmeringonderzoek is te concluderen dat de bioscoop neutraal was. De bioscoop vertoonde geen specifieke oorlogsfilms, of zoveel oorlogsfilms dat het opvallend was. Ook gebruikte Mullens geen oorlogsfilms om zijn overtuiging te profileren. *De Tribune* zei dat de overtuiging van Mullens pro-Engels was. Dat blijkt niet waar te zijn. Bij het filmonderzoek geeft de herkomst van de films geen Engelse voorkeur aan, eerder een Duitse. De genres van de films geven niet aan dat Mullens alleen oorlogsfilms vertoonde en ook bij de première films is niet te zien dat hij alleen oorlogsfilms in première liet gaan. Aan de hand van de advertenties is niet te zeggen dat Mullens pro-Engels was. Hij geeft geen speciale aandacht aan de Engelsen en laat geen provocerende berichten zien in zijn advertenties. De oorlogsadvertenties hebben ook niet de overhand.

Wat wel provocerend opgevat had kunnen worden, zijn de oorlogscouranten en de oorlogsfilms die Mullens zelf maakte. Hij was duidelijk druk bezig met de oorlog. Behalve dat hij zelf oorlogsfilms en couranten maakte, handelde hij ook in entente films. Of deze handel helemaal legaal was, is nog de vraag. De linkse pers kan hem het maken van de oorlogsfilms en couranten wel kwalijk hebben genomen, omdat hij daarmee de oorlog liet zien en de linkse pers antimilitaristisch was en niets met de oorlog te maken wilde hebben. De vraag of Mullens commercieel iets zou hebben aan zijn vermeende partijdigheid of dat hij mensen met zijn politieke ideeën wilde overtuigen lijkt niet meer relevant, omdat hij niet partijdig was. Suggesties om dit nog verder uit te zoeken is door te kijken of er nog informatie over de exploitatie praktijken van Mullens te vinden is. Of door nog

⁴¹ Eye film instituut, "Willy Mullens" [2011] *Eye film instituut Nederland* - 17-02-2012.
<http://www.filminnederland.nl/persoon/willy-mullens>

⁴² Ibidem.

andere periodes te onderzoeken. Was Mullens daar ook druk bezig met de oorlog? Een ander onderzoek kan nog zijn door de Residentie Bioscoop met andere bioscopen uit Den Haag in die tijd te vergelijken.

Bronnenlijst

literatuur

Abbenhuis, Maartje M. *The Art of Staying Neutral, The Netherlands in the First World War, 1914-1918*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.

Blom, Ivo. "Business as usual? Filmhandel, bioscoopwezen en filmpropaganda in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog." *Leven naast een catastrofe*. Red. Hans Binnenveld, Martijn Kraaijestein, Marja Roholl, ed. Hilversum: Verloren, 2000. 129-145.

Groot, Wouter, K. Dibbets. "Welke Slag aan de Somme? Oorlog en neutraliteit in de Nederlandse bioscopen 1914-1918." *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 4 (2010): 508-521.

Tames, Ismee. *Oorlog voor onze gedachten, oorlog, neutraliteit en identiteit in het Nederlandse publieke debat 1914-1918*. Hilversum: Verloren, 2006.

internetbronnen

Anonymus. "De voornaamste dagbladen." [2006] *Politiek compendium* - 20-03-2012.
<http://www.politiekcompendium.nl/9351000/1f/j9vvh40co5zodus/vh4valstlyzt>

Anonymus. "Fransch Heertje zonder pantalon aan het strand te Zandvoort (July 21, 1905)." [2001] *Internet Archive* - 10-03-2012 <http://www.archive.org/details/heertje-zonder-pantalon>

Anonymus. "HOLLAND NEUTRAAL: De leger- en vlootfilm uit 1917 De film waarmee het nieuwe medium doorbrak in Nederland." [2007] *Geschiedenis 24* - 25-02-2012.
<http://www.geschiedenis24.nl/nieuws/2007/december/HOLLAND-NEUTRAAL-De-leger-en-vlootfilm-uit-1917.html>

Anonymous. "Klaas de Zwaan." [2012] *Universiteit Utrecht* - 02-04-2012.
<http://www.uu.nl/gw/medewerkers/KdeZwaan/0>

Cinemacontext. "De residentiebioscoop." [N.B.] *cinemacontext* - 17-02-2012.
<http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?q1=residentie%20bioscoop;type=simple;rgn1=simple%20fields;tpl=details.tpl;g=ccc;xc=1;lang=nl;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccbioscoop;c=cccfilm;c=cccfilmvoorstelling;c=cccperson;c=cccrechtspersoon;cc=ALLSELECTED;view=reslist;sort=geen;fmt=long;page=reslist;size=1;start=1#target1>

Cinemacontext. "Filmvoorstellingen." [N.B.] *cinemacontext* - 17-02-2012.
<http://cinemacontext.nl/cgi/b/bib/bib-idx?lang=nl;type=boolean;sid=c465cf21591342493d4c7523e3cf5a13;c=cccfilmvoorstelling;rgn1=Bioslid;q1=B000158>

Eye film instituut. "Willy Mullens." [2011] *Eye film instituut Nederland* - 17-02-2012.
<http://www.filminnederland.nl/persoon/willy-mullens>

Oers, H. "Alberts Frères Sprekende bioscope." [2011] *Kermishistorie* - 17-02-2012.
http://www.kermishistorie.nl/html/sprekende_bioscope.html

Primaire bronnen

Anonymus. "Nederland en de oorlog. Regeeringsfilm leger en vloot." *Nieuwe Rotterdamsche Courant* (10-01-1917):1.

Anonymus. "Oorlogs-Film." *De Tribune* 9 (15-07-1916):1.

Koninklijke bibliotheek Den Haag. Krantenarchief. *Haagsche Courant*. okt-dec. 1914, jan- maart. 1915, okt-dec. 1915, jan- maart. 1916, okt-dec. 1916, jan- maart. 1917, okt-dec. 1917, jan- maart. 1918, okt-dec. 1918.

Koninklijke bibliotheek Den Haag. Krantenarchief. *Het Vaderland*. 26-08-1914 t/m 03-12-1914, 04-12-1914 t/m 04-03-1915, 05-09-1915 t/m 27-11-1915, 28-11-1915 t/m 20-02-1916, 15-08-1916 t/m 14-11-1916, 15-11-1916 t/m 08-02-1917, 09-02-1917 t/m 20-05-1917, 01-09-1917 t/m 19-12-1917, 20-12-1917 t/m 05-04-1918, 23-07-1918 t/m 05-11-1918.

Rademakers, L.A. "Gouden jubileum van Willy Mullens en 50 jaar cinematografie in Nederland." 27-11-1949.

Bijlage

Legenda

Rood= Een film in première in de Residentiebioscoop, daarna nog te zien in andere bioscopen.

Groen=Een film in première, die alleen in de Residentiebioscoop te zien is geweest.

Blauw =Een film in première van Mullens.

Paars =Een film van Willy Mullens.

Oktober 1914

Datum van de eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
01-10-1914	Reis door Christiania, Een • Zijn record • Histoire d'une reine, L'	-- -- --	- Duitsland Frankrijk	-12-12-1910 <u>Den Bosch, Chicago</u> - <u>25-09-1914</u> • Amsterdam, Union - <u>25-09-1914</u> • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)
09-10-1914	Spion, De	-	Franrijk	<u>18-09-1914</u> • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)
15-10-1914	Verrassing der echtscheiding, De • Heer Boer had twee dochters, Een	Komedie ---	Nederland --	-- --
16-10-1914	Hond van Baskerville, De	Misdaad, mysterie, horror	Duitsland	<u>02-10-1914</u> • Amsterdam, Cinema Palace
23-10-1914	Hond van Baskerville, De • Beweegbare oorlogkaart, De	-Misdaad, mysterie horror -animatie	Duitsland Zweden	- <u>02-10-1914</u> • Amsterdam, Cinema Palace - <u>23-10-1914</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop
30-10-1914	Max Linder en zijn hond • Drie vrouwen voor een man • Beweegbare oorlogkaart, De	-Komedie -Komedie -animatie	Frankrijk Frankrijk Zweden	- <u>17-07-1914</u> • Groningen, Apollo - <u>16-05-1913</u> • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel) -- <u>23-10-1914</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop

December 1914

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
04-12-1914	Gepantserde gewelf, Het	--	Duitsland	<u>04-12-1914</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop
11-12-1914	Toten leben, Die (1914)	--	Duitsland	<u>11-12-1914</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop

18-12-1914	Hart van goud, Een	--	Noorwegen	<u>04-12-1914 • Amsterdam, Union</u>
25-12-1914	Grillen van Miss Maud, De	sportkome die	--	<u>25-12-1914 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>

Februari 1915

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
05-02-1915	Beweegbare oorlogskaart, De • Hij, Zij en de piano	Animatie --	Zweden --	<u>23-10-1914 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> ---
12-02-1915	Geheim van het Slot Munroe, Het • Als de consul op reis is • Wie zal de rekening betalen	-- -- --	Italie Noorwegen --	- <u>12-02-1915 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> - <u>11-09-1914 • Den Haag, Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen</u> - <u>12-02-1915 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>
26-02-1915	Stormvogel, De • Amerikaanse schaking, Een	-- Komedie	Zweden Amerika	- <u>19-02-1915 • Rotterdam, Thalia (Hoogstraat)</u> - <u>01-01-1915 • Den Haag, Apollo</u>

Oktober 1915

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
01-10-1915	Cabiria	Avontuur, Drama, Oorlog	Italië --	<u>24-09-1915 • Amsterdam, Cinema Palace</u> --
08-10-1915	Mademoiselle Piccolo • Scène a truc??? De hedendaagse toestand	-- --	Duitsland --	<u>22-01-1915 Amsterdam, Cinema Palace</u> --
10-10-1915	Vrede op aarde	Truc	--	--
22-10-1915	Kattenbruggetje, Het • Drie liefhebbers voor een meisje	-- --	Duitsland Noorwegen	- <u>10-09-1915 • Rotterdam, Thalia (Hoogstraat)</u> - <u>17-09-1915 Amsterdam, Cinema Palace</u>

December 1915

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
03-12-1915	Fakkelloop, De	--	Frankrijk	<u>05-11-1915 • Amsterdam, Pathé</u>
10-12-1915	Teresa Raquin (1915)	--	Italië	<u>10-12-1915 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>
17-12-1915	Koningin Elisabeth	Drama	Nederland	<u>15-10-1915 • Amsterdam, Union</u>

Februari 1916

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
01-02-1916	Purmerend onder water	--	--	--
04-02-1916	Schlemiel • Hima rit 1916	-- --	Duitsland Nederland	<u>28-01-1916 • Amsterdam, Cinema Palace</u> --
11-02-1916	De Tunnel	--	--	--
18-02-1916	Valsche Asta Nielsen, De • Het was maar 'n droom	-- --	Duitsland Duitsland	- <u>11-02-1916 • Rotterdam, Thalia (Hoogstraat)</u> - <u>18-02-1916 • Den Haag, Apollo</u>
25-02-1916	Strijd tussen liefde en plicht, De • Slachtoffer der mobilisatie, Een	-- --	Frankrijk Nederlands	- <u>17-07-1914 • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)</u> - <u>25-02-1916 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>

Oktober 1916

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
7-10-1916	Talarso • Persumuskietje, Het	Mysterie Komedie	-- --	-- --
13-10-1916	Prins in ballingschap, De • Papa Hulin •	-- -- Komedie	Denemarken Frankrijk --	<u>13-10-1916 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> -- --

	onweerswolken			
20-10-1916	Zijn laatste rol	--	Duitsland	<u>25-08-1916 • Amsterdam, Union</u>
27-10-1916	Roman van Helga Arndt, De • Charlie Chaplin aan de bank	-- Komedie	Duitsland Amerika	- <u>28-04-1916 • Rotterdam, Thalia (Hoogstraat)</u> - <u>27-10-1916 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>

December 1916

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
01-12-1916	Wapens neer, De	Oorlogsdrama	Denemarken	<u>17-11-1916 • Amsterdam, Union</u>
15-12-1916	Avonturen van Elaine, De	Actie	Amerika	<u>27-10-1916 • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)</u>
22-12-1916	Charlie Chaplin in het theater • Avonturen van Elaine, De	Komedie Actie	Amerika Amerika	<u>22-12-1916 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> <u>27-10-1916 • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)</u>
29-12-1916	Wie is de luitenant? • Max en de knellende hand • Avonturen van Elaine, De	Komedie Komedie Actie	Duitsland Frankrijk Amerika	- <u>22-12-1916 • Amsterdam, Union</u> - <u>29-12-1916 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> - <u>27-10-1916 • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)</u>

Februari 1917

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
02-02-1917	Holland in ijs (1917)	reportage	Nederland	<u>02-02-1917 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>
02-02-1917	Leger en vloot	regeringsfilm	Nederland	<u>12-01-1917 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u>
09-02-1917	Holland in ijs (1917) • Instinct, Het	reportage --	Nederland Frankrijk	- <u>02-02-1917 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> - <u>12-01-1917 • Amsterdam, Pathé</u>
16-02-1917	Gloire, La •	Drama --	Duitsland Italië	<u>26-01-1917 • Amsterdam, Cinema Palace</u>

	Groote Italiaansche offensief van Gorizia, Het			- <u>01-12-1916</u> • Amsterdam, Cinema Palace
--	--	--	--	--

Oktober 1917

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
05-10-1917	Mogen wij zwijgen? • Nationale park van Yellowstone, Het	Voorlichtingsfilm --	Duitsland Amerika	- <u>22-06-1917</u> • Amsterdam, Union - <u>05-10-1917</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop
12-10-1917	Strijdkreet om vrede, De	Drama <i>oorlog</i>	Amerika	<u>17-08-1917</u> • Amsterdam, De Munt -
19-10-1917	Strijdkreet om vrede, De	Drama <i>oorlog</i>	Amerika	<u>17-08-1917</u> • Amsterdam, De Munt
26-10-1917	Nationale park van Yellowstone, Het • Huzaar, De • Leven der Bijen, Het (1917) • Manivel's verloving	-- -- -- --	Amerika Frankrijk Nederland Frankrijk	- <u>05-10-1917</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop - <u>14-09-1917</u> • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel) - <u>26-10-1917</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop - <u>26-10-1917</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop

December 1917

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
07-12-1917	Biecht eener vrouw, De	--	Denemarken	<u>19-10-1917</u> • Amsterdam, Union
28-12-1917	Danseresje, Het	--	Amerika	<u>28-12-1917</u> • Den Haag, Residentie Bioscoop

Februari 1918

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
01-02-1918	Harten in ballingschap	Drama, geschiedeni	Amerika	<u>10-08-1917</u> • Den Haag, Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen

		s, roman		
08-02-1918	Kroon der Schande, De (1918)	--	Nederland	<u>18-01-1918 • Amsterdam, De Munt</u>
15-02-1918	Langs het doornige pad	--	Denemarken	<u>08-02-1918 • Amsterdam, Union</u>
22-02-1918	A devil story • Onze glasindustrie te leerdam	-- --	-- Nederland	-- --

Oktober1918

Datum van de Eerste vertoning in de Residentiebioscoop	Film	Genre	Herkomst	Première datum en plaats van de film in Nederland
04-10-1918	Andreina (1917)	--	Italie	<u>20-09-1918 • Amsterdam, Nöggerath</u>
11-10-1918	Medelijden • Jacht naar fortuin, De	--	Italie --	<u>11-10-1918 • Den Haag, Residentie Bioscoop</u> --
25-10-1918	Graaf van Monte Cristo, De • Exodus der Franschen en Belgen	Avontuur --	Frankrijk Nederland	<u>04-10-1918 • Rotterdam, Tivoli (Coolsingel)</u> --